

Zenon Card. Grocholewski: A védelmi jog alapelvei a kánonjogban (Díszdoktori beszéd magyar nyelvű összefoglalója)

Eminenciás Urak, Excellenciás Apostoli Nuncius Úr, Excellenciás Urak, Rektor Úr, Polgári és akadémiai hatóságok, az Egyetemi Tanács Jeles Tagjai, Tanárok, Diákok, Hölgyeim és Uraim!

Mélyen megtisztelőnek érzem, hogy a tekintélyes Pázmány Péter Katolikus Egyetem, amelyhez az 1992. évi újrakezdés óta tisztelet és szívből jövő barátság köt, a *honoris causa* címet adományozza számomra. Ezért őszinte hálámat fejezem ki Őeminenciájának a Nagykancellárnak, Rektor Úrnak, a Hittudományi Kar Tanácsának, az Egyetemi Tanácsnak és minden oktatónak az irántam tanúsított jóindulatukért. Büszkén gondolok arra, hogy a mai naptól fogva e nemzetközileg is ismert rangos magyarországi egyetemi központra én is úgy tekinthetek mint *Alma Mater*-re. Hálásan köszönöm a baráti szavakat, továbbá azt is, hogy ilyen sok kiválóság jelenlétében nyílik lehetőség az ünneplésre. Jóleső érzéssel tölt el, hogy e megtiszteltetésre az egyetem számára is jeles napon kerül sor, hiszen Pázmány Péter bíboros, esztergomi érsek éppen 375 évvel ezelőtt, 1635. május 12-én írta alá az első Magyar Katolikus Egyetem alapítólevelét.

Megragadom az alkalmat, hogy őszinte örömet fejezzem ki e tudományos és oktatási intézmény minden eddigi és jövőbeni tevékenységével kapcsolatban, amellyel hozzájárul hazájuk tudományos fejlődéséhez és a fiatalok magas színvonalú oktatásához. Adja az Úr, hogy ez az egyetem gyarapodjon, és hogy elméleti és gyakorlati tevékenységével gazdagítsa Magyarországot, Európát és az egész világot.

b. A következőkben röviden szólnék a *védelem jogának alapelveiről a kánonjogban*. Bevezetésként le kell szögezmem, hogy ezek az alapelvek lényegesen eltérnek az államjogban és az egyházjogban - jóllehet vannak közös pontjaik. Az eltérés oka a kánonjog alapja és teológiai dimenziója, amelyek a II. Vatikáni Zsinat útmutatásait követő legújabb Egyházjogi Törvénykönyv kidolgozása során váltak ismertté.

I. Az emberi méltóság

1. *Mint a védelem alapja*

II. János Pál *Redemptor hominis* kezdetű első enciklikájának (1979. márc. 4.) alábbi szavai is a védelem jogára vonatkoznak: „Ha az emberi jogokat [...] megsértik, ez különösen fájdalmas, és a fejlődés szempontjából nézve az ember elleni harc érthetetlen jelensége, mely össze nem egyeztethető semmiféle önmagát «humanistának» mondó programmal” (17b).

a. *Állami rendelkezések*. Mint minden alapvető egyéni jog, a védelem joga is az emberi méltóságban gyökerezik. Erre utal az ENSZ által 1948. december 10-én kiadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata is, amelyben említés történik a védelemhez való jogról is (különösen a 7-12 cikkelyekben). Ezt a nyilatkozatot a Szentszék is örömmel üdvözölte.

b. *Az Egyház tanítása.* Az ember méltóságára, mint az emberi jogok alapelve, az Egyház tanításában állandóan utalás történik, és II. János Pál beszédeiben is szinte folyamatosan visszatérő elem. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata kiadásának 30. évfordulója alkalmából (1978) a megboldogult Szentatya az ENSz főtitkárához intézett levelében – többek között - ezeket kérdezi: „Milyen kritériumok léteznek mai világunkban annak kiderítésére, hogy minden ember jogai valóban megvédelmezésre kerülnek? Milyen alapokat ajánlhatunk fel, amelyeken a társadalmi és az egyéni jogok virulnak?”; és ő maga így válaszol: „Vita nélkül áll, hogy ez az alap az emberi *méltóság*”, és később újra megállapítja: „Az emberi jogok ebben az emberi méltóságban találják meg a maguk forrását”.

2. Az emberi méltóság eltérő értelmezése

a. *Felfogásbeli különbségek.* Meg kell jegyeznünk, hogy az Egyház tanításában az emberi méltóság kifejezés sokkal gazdagabb jelentéssel bír mint az állami jogrendszerben. A világi gondolkodásban az emberi méltóságról alkotott kép a természetes jog elemeit tükrözi – ezek az elemek fellelhetők Egyház tanításában is, amelyben azonban a Kinyilatkoztatás által sokkal erősebbé és gazdagabbá válnak. A II. Vatikáni Zsinatban olvasható: „Az emberi misztérium az igazi fényt valójában csak a testté vált Ige misztériumában találja meg [...]” (GS 22a). II. János Pál *Redemptor hominis* enciklikájában idézi e szavakat (n. 8b), majd hozzáteszi: „Az embernek, ha valóban meg akarja ismerni önmagát [...] Krisztushoz kell közelebb kerülnie” (n. 10a). A néhai Szentatya 1979. június 2-án Varsóban az akkor hivatalos marxista tanokkal szembehelyezkedve a következőket mondta: „Krisztus jelenti a kulcsot az ember megértéséhez. Krisztus nélkül nem érhetjük meg az embert, vagy inkább az ember nem képes arra, hogy teljes mértékben megértse önmagát”. A II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et spes* című lekipásztori konstitúciója kijelenti, hogy „ha hiányzik az isteni alap és az örök létbe vetett hit, az emberi méltóság súlyosan sérül” (n. 21c).

Az állami rendszerek és az állami törvényhozás azonban nem az Isteni kinyilatkoztatás alapján működnek, így nem veszik figyelembe az Egyháznak az emberi méltóságról szóló tanítását, amelyet az eddigiekben csak főbb vonalaiban válaszoltam fel.

b. *Eltérő vonatkozási pontok a törvényhozásban.*

Két szembeötlő különbséggel kell számolnunk:

- Az állami törvényhozás a *földi élet dimenziója* szerint veszi figyelembe az embert, vagyis születésétől haláláig; a kánonjog az *öröklét dimenziójában* tekint az emberre. Más szavakkal kifejezve, az egyházi jogalkotó számára a földi lét csak egy kis része az emberi létezésnek.

- Miközben az állami törvényhozás csak a *közrend* és a *világi javak* biztosítását tűzi ki célul, az egyházi jog ezen túlmegy, és a *túlvilági javak* elérését célozza. A Püspöki Szinódus által 1967-ben elfogadott alapelvekben többek között ezt olvashatjuk: „[...] az Egyház jogi tevékenységének és minden intézményének feladata a túlvilági életre való ösztönzés”.

3. Következmények az egyházi jogrendszerben

Az ember és az emberi méltóság fogalmáról az Egyház Tanításában olvasható megállapítások az Egyházban a védelmi jog alapját is képezik, és egyben meg is határozzák ezt a jogot, azaz kijelölik e jognak útvonalát. Hogyan kerül erre sor?

a. *Eljárási szabályok.* Természetesen nem a bírósághoz fordulás lehetősége vagy a vonatkozó eljárási szabályok tiszteletben tartása kérdésekre kell gondolnunk. II. János Pál – többek között – ezt mondta: „A peres eljárásnak mint jogi eszköznek intézményesítése a haladás és az emberi méltóság iránti tisztelet elnyerését jelenti [...]” (18 I 1990, n. 7b).

A védelemhez való jogról és a vonatkozó eljárási szabályok betartását előíró jogról részletesen olvashatunk a 221.k., valamint a 1620, 7.k. leírásokban. „Az Egyház egész jogi tevékenységét”, ahogy azt II. János Pál megfogalmazta (26 II 1989, 2), az 1598. törv.-ben is megjelenő „ius defensionis semper integrum manet” alapelvnek kell irányítania.

b. *A megvédett értékek.* Az ember és az emberi méltóság fogalma az Egyház értelmezésében két másik, a védelemhez való jogra és e jog gyakorlására vonatkozó szempontot határoznak meg, vagyis a védelem jogának elsődleges tárgyát képező értékek és e jog gyakorlatának relativizálása. Az első szempontra vonatkozóan megjegyzendő, hogy az egyházi bíróság előtt a hívők jogai minden kétséget kizáró teológiai alappal rendelkeznek, mivel egyaránt vonatkoznak az egyének jogaira és az Egyházban minden egyes hívőre bízott küldetésre. Éppen ezért nem okoz nehézséget annak felismerése, hogy a Törvénykönyv a hívek jogairól szólva (208-231.k.) legtöbbször a megváltás missziójával kapcsolatos jogokat említi, mint például a megváltás isteni bejelentésére történő felkészüléshez való jog (211.k. és 225.k. 1. §) [...]. Az Egyházi Törvénykönyvben olvashatunk az állami törvénykezésben szereplő előírásokról is, mint például a jó hírnévhez és a magánélet védelmére vonatkozó jog (220.k.) [...]. Az Egyház fenntartja magának azt a „saját és kizárólagos jogát”, hogy ítélkezzen „1. spirituális dolgokra vonatkozó vagy spirituális dolgokkal összefüggő ügyekben; 2. az egyházi törvények megszegése esetén és minden olyan ügyben, ahol a bűn kérdése felmerül” (1401. k.).

c. *A védelmi jog gyakorlatának egyfajta relativizálása.* Ahogy már említettük, az ember és az emberi méltóság fogalma meghatározzák a védelmi jog gyakorlatának egyfajta relativizálását. Ha ugyanis a megváltás a legfőbb jó, és az ember legtökéletesebb kiteljesedését jelenti, akkor ennek elérése céljából kétség kívül megéri minden más javat feláldozni. Erre utalnak Jézus szavai a mezőn elrejtett kincsről és az igazgyöngyről, amelynek megszerzéséért megéri mindentől megválni (Mt 13, 44-45).

A keresztyén ember számára az Istenért vagyis az örök értékekért folytatott harc teljes mértékben igazolást nyer. Ennek elérése érdekében olykor le kell tudnunk mondani egyéb javainkról. Ha valaki a béke és a jó családi kapcsolatok megőrzéséért eláll attól, hogy a világi bíróságon pert indítson jogos örökségéért, a fontosabb érték megőrzése érdekében egy őt megillető jogról mondott le.

II. A védelem jogát megalapozó egyéb tényezők a kánonjogban

Az ember és az emberi méltóság mint a védelmi jog alapját biztosító kérdéseken túlmenően más tényezőkről is röviden szót kell ejtenünk: a. Más alapvető egyéni jogok; b. Az Egyház természete; c. Az igazság fogalma.

1. *Más alapvető egyéni jogok*

A védelmi jog nem önmagában való jog, hanem más alapvető jogok létezése által feltételezett és azok számára szükséges garanciát biztosító jog. Ennek megfelelően az ember más alapvető egyéni jogainak létezése alapot biztosít a védelmi jog számára is.

2. *Az Egyház természete*

II. János Pál az 1979. febr. 17-i beszédében az Egyház közösségéről szólva megjegyezte: „Az egyházi közösség megszilárdítása és megőrzése alapvető feladat: ezen alapul az egész kánoni rend szilárdsága és ez irányítja tagjainak működését” (n.3a). Ezért egyértelműen meghatározásra kerülnek „a hívők kötelességei és jogai” is (208-223.k.)

3. *Az igazság fogalma*

Mind az Ószövetségben, mind az Újszövetségben az „igaz” melléknév és az „igazság” főnév különleges jelentéssel bírnak. Az emberekre vonatkoztatva „igaz” mindaz, ami Isten szándékában áll; mert Isten akarata a legfőbb Jó és Szeretet akarata. Az „igazság” tehát Isten törvényének követése. Ennek értelmében a keresztény ember számára „helyes” dolog a megbocsátás, a kereszt vállalása, a megaláztatás elfogadása.

Összegzés

Beszédemet két megállapítással szeretném befejezni:

- az Egyház jogrendszerében a védelem jogáról szólva mindenképpen számolni kell az ember és az emberi méltóság kérdésével, valamint a hit más igazságaival és alapvető értékeivel, különös tekintettel az Egyház természetére és az igazság teológiai meghatározására;
- a kánonjog és a kánoni gyakorlat valójában az Evangéliumban és az evangéliumi Hagyományban leírtakon alapul, az Egyház tanításának értelmezése szerint.